

Redselsdøgnene på Ringsaker april 1940

102881

Uskyldige myrdet med nakkeskudd, tyskerne skjot på vettskremte sivile i kjellere — Utdrag av en rystende rettslig rapport

I tilknytning til Finn Lies artikkel om krigshandlingene sør for Lillehammer i april-dagene i 1940 bringer vi nå referat fra et rettslig forhør som dr. Arne Mohu opptok som konstituert lensmannsbetjent og oversendt lensmann Halvorsen, som hadde gitt ham i oppdrag bl. a. å etterforske drapssivilpersoner under krigshandlingene på Ringsaker. Bygd på dette rettsreferatet har Ringsaker Blad brakt fire artikler om begivenhetene av Ingar Henriksen. Ved elskelig imøtekommenhet fra Ringsaker Blad har vi fått høve til å bringe utdrag av det rettslige forhøret.

Vitnens navn nevnes ikke her.

MORDENE PÅ SÆTHER GARD

Vitnet forklarte: Ole Sæther, Per Sæther og Per Kaulum gikk søndag 21/4 1940 fra Monstveien til Sæther gard for å melke, et par timer før de tyske sol-

dater innfant seg. Da disse kom, ca. kl. 18.30 var 6 dyr melket med maskin, (maskinen ble funnet dagen etter i full gang). Soldatene innfant seg omtrent samtidig på Sæther og Svartungstad. Vitnet opplyser at soldatene huiet og skrek «og bar seg som ville». De slo i stykker innbo etc., skjøt inn i husene, bl. a. inn i kjelleren hvor det befant seg flere kvinner som hadde søkt tilflukt der. Mannfolkene ble kommandert ut med hendene i været, mens soldatene siktet på dem.

Helmer og Martin Skaugen ble av soldatene ført ned til Sæther gard. De gjorde ingen motstand, tvert imot virket de ytterst lettet over å bli kommandert til å bære for tyskerne, idet alle hadde ventet seg en verre skjebne. Vitnet vet med sikkerhet at det ikke fantes skytevåpen verken på Svartungstad eller Sæther (bortsett fra en del haglgevær). Det ble absolutt ikke avfyrt skudd fra de sivile, heller ikke ytt motstand. Under alt dette skrek og bar tyskerne seg truet og raste, og vitnet er av den bestemte oppfatning at de var beruset.

SKUTT NED BAKFRA

Etter at tyskerne hadde ført med seg Helmer og Martin til Sæther ble vitnet på sin gard. Kl. 15 dagen etter gikk vitnet i følge med . . . ned i veien ca. 150 m fra garden, hvor de fant 3 lik (Helmer Skaugen, Per Sæther og Per Kaulum). Dagen etter ble Ole Sæther funnet på Hylbo ca. 20 m fra der hvor de andre lå. Helmer Skaugen ble funnet med høyre hånd i bukse-linningen, en vane han hadde. Martin Haugen ble skutt bakfra. Kulen gikk angivelig inn i nakken og ut av kjeven. Han ligger.

Etter fortsatt etterforskning i samme sak 24. mai beretter Martin Skaugen: En av tyskerne talte ganske forståelig norsk. Mens vitnet og hans bror, Helmer, ble ført bort fra garden av tyskerne, forklarte vitnet for vedkommende tysker at ingen av beboerne på Sæther eller Svartungstad hadde hatt noe med

krigsoperasjonene å gjøre. Hertil nikket tyskeren bekræftende og han virket rolig på vitnet, så han trodde da at de bare skulle bli tatt til fange.

LOT SOM HAN VAR DØD

Kommet ned til bygdeveien som fører fram til Sæther og Hauger, traff de Ole og Per Sæther samt P. Kaulum, og da var det at en annen tysk soldat bad alle 5 snu seg, og før vitnet fikk snudd seg så han soldaten trekke opp sin revolver. Umiddelbart etter fikk vitnet en kule i nakken, gjennom kjeven. Han falt da om som om han var død. Vitnet hørte seinere flere skudd, som vitnet skjønte gjaldt de andre. Han lå rolig til det ble helt stille, og så da at alle de andre var skutt. Ole Sæther levde ennå. Vitnet forsøkte å hjelpe ham til Hyllebo, like ved veien. Vitnet ville søke lege både til ham og til seg selv. Herunder var det at vitnet på ny ble tatt til fange og ført like til Bøndernes Hus på Brøttum, sammen med de andre. Disse tyske tropper oppførte seg helt uklanderlig. De som skjot var heit ville. Vitnet mener at de var fulle og at de kunne ha tatt inn et eller annet narkotikamiddel.

FIREDOBBELT MORD PÅ SMESTAD GARD

Allerede fredag 19/4 1940 forlot vitnet Smestad gard etter råd fra en norsk løytnant, og begav seg sammen med en søster og et barn til Nedre Tranget (Dalseng) hvor hun var til 3/5. Onsdag 24/4 fikk hun beskjed om hva som var hendt og begav seg til Smestad for å vaske opp blod etter de drepte og etter hunden som var skutt på og såret i beinet. Vitnet var av den oppfatning at ingen av de avdøde ville ha funnet på å skyte eller øve vold. Hun opplyste at hun fant et militærgevær som tilhørte huset, brukket og hengt opp på veggen.

2. vitne forklarte: Mandag 24/4 fant hun likene av de 4 skutte sivilpersoner. Ivar Tofte lå skutt på gårdsplassen. På gangen inne i huset lå Johanne Rusten og John Smestad. Dagen etter ble Peter Tofte funnet i stallen, da vitnet sammen med noen andre kom for å stelle kuene.

3. vitne forklarte: Fredag 19/4 innfant norske soldater seg på garden og tilrådet folkene å flykte. Dette ble nektet. Søndag 21/4 om morgenen innfant tyske soldater seg og anmodet igjen folk om å flykte. Dette ble nektet. Vitnet så og hørte alt som foregikk, og anførte at det hele foregikk i meget rolige former, uten munnhuggeri og truende fakter. Tyskerne forlot så garden. Vitnet kunne ikke avgjøre om soldatene var beruset eller ikke. Kort tid etter forlot hun selv garden og

andre evakuerte på Fossen gard. Til stede var 2—3 mann, resten kvinner og barn. En marsjkolonne passerte forbi på veien. Baktroppen gjorde holdt og etter at en tysk soldat hadde innfunnet seg på gardsplassen og forsvunnet igjen ble det avfyrt en salve mot huset fra veien. Fru Fossen sprang opp i 2. etasje til barna og ble skutt av en salve. En ung pike ble såret i ansiktet av glasssplinter.

Resten av forsamlingen søkte dekning i kjelleren. Håndgranater eksploderte og kuler suste ustanselig. Tyskerne innfant seg på gardsplassen, huiende og skrikende. Vitnet så dem trekke en halmadrass inn i huset, og straks etter stod dette i lys lue. Samtlige tilstedeværende ble internert på bedehuset. Vitnet kan avlegge ed på at det ikke ble løst et skudd fra sivilpersoner. Han er også sikker på at det ikke fantes geværer i huset. Et av vitnene tilføyer at

Vitnet forklarte Stifelsen norsk Okkupasjonshistorie. Per Sæther og Per Kaulum gikk søndag 21/4 1940 fra Monsveen til Sæther gard for å melke, et par timer før de tyske sol-

... eller Sætherhistorie fra en del haglegevær). Det ble absolutt ikke avfyrt skudd fra de sivile, heller ikke ytt motstand. Under alt dette skrek og bar tyskerne seg truet og raste, og vitnet er av den bestemte oppfatning at de var beruset.

SKUTT NED BAKFRA

Etter at tyskerne hadde ført med seg Helmer og Martin til Sæther ble vitnet på sin gard. Kl. 15 dagen etter gikk vitnet i følge med . . . ned i veien ca. 150 m fra garden, hvor de fant 3 lik (Helmer Skaugen, Per Sæther og Per Kaulum). Dagen etter ble Ole Sæther funnet på Hylbo ca. 20 m fra der hvor de andre lå. Helmer Skaugen ble funnet med høyre hånd i bukse-linningen, en vane han hadde. Martin Haugen ble skutt bakfra. Kulen gikk angivelig inn i nakken og ut av kjeven. Han ligger.

Etter fortsatt etterforskning i samme sak 24. mai beretter Martin Skaugen: En av tyskerne talte ganske forståelig norsk. Mens vitnet og hans bror, Helmer, ble ført bort fra garden av tyskerne, forklarte vitnet for vedkommende tysker at ingen av beboerne på Sæther eller Svartungstad hadde hatt noe med

modet om. Noe skudd fra sivile ble med sikkerhet ikke avfyrt.

DRAMAET PÅ HAUGEN GARD

Vitnet beretter: 21/4 1940 ca. kl. 12 om natta ble familien på Haugen vekket av naboene med den opplysning at tyskerne nærmet seg og at nordmennene hadde tatt stilling en del nord for garden. Plutselig kom tyskerne hulende og skrikende og skjøt ustanselig gjennom huset. Beboerne, hvorav 3 evakuerte, søkte tilflukt i kjelleren, i alt 9 personer. Kjellerlemmen ble stående litt åpen og soldatene beskjøt beboerne der de stod i kjelleren. Vitnet fikk to kuler i kroppen, en i venstre overarm og en i venstre setehalvdel.

DE BRENTE VARE GARDER...

I kjelleren ble flasker knust av kulene og en større blikkanne gjennomhullet på 10 steder. «Som ved et under ble ikke flere såret.» 2 håndgranater ble kastet inn. Til slutt ble en røykbombe kastet ned i kjelleren gjennom vinduet. Samtlige beboere av huset gikk nå ut og da tyskerne etter en tid trakk seg nedover gikk noen av beboerne oppover for å søke til skogs. Imidlertid viste det seg at det ennå var noen soldater igjen. Disse begynte nå å beskyte folkene. Andreas Johansen ble da skutt og kulene hvinte om ørene på vitnet og datteren. Vitnet sier at soldatene var beruset. Det var ingen geværer i huset bortsett fra et haglegevær på loftet. Intet skudd ble løst fra de sivile. Kort etter at tyskerne var dradd begynte fjøs og låve å brenne og brant ned til grunnen.

til fange og ført like til Bondernes Hus på Brøttum, sammen med de andre. Disse tyske tropper oppførte seg helt uklanderlig. De som skjøt var helt ville. Vitnet mener at de var fulle og at de kunne ha tatt inn et eller annet narkotikamiddel.

FIREDOBBELT MORD PÅ SMESTAD GARD

Allerede fredag 19/4 1940 forlot vitnet Smestad gard etter råd fra en norsk løytnant, og begav seg sammen med en søster og et barn til Nedre Tranget (Dalseng) hvor hun var til 3/5. Onsdag 24/4 fikk hun beskjed om hva som var hendt og begav seg til Smestad for å vaske opp blod etter de drepte og etter hunden som var skutt på og såret i beinet. Vitnet var av den oppfatning at ingen av de avdøde ville ha funnet på å skyte eller øve vold. Hun opplyste at hun fant et militærgevær som tilhørte huset, brukket og hengt opp på veggen.

2. vitne forklarte: Mandag 24/4 fant hun likene av de 4 skutte sivilpersoner. Ivar Tofte lå skutt på gårdsplassen. På gangen inne i huset lå Johanne Rusten og John Smestad. Dagen etter ble Peter Tofte funnet i stallen, da vitnet sammen med noen andre kom for å stelle kuene.

3. vitne forklarte: Fredag 19/4 innfant norske soldater seg på garden og tilrådet folkene å flykte. Dette ble nektet. Søndag 21/4 om morgenen innfant tyske soldater seg og anmodet igjen folk om å flykte. Dette ble nektet. Vitnet så og hørte alt som foregikk, og anførte at det hele foregikk i meget rolige former, uten munnhuggeri og trüende fakter. Tyskerne forlot så garden. Vitnet kunne ikke avgjøre om soldatene var beruset eller ikke. Kort tid etter forlot hun selv garden og kom ikke tilbake før 3/5.

Samtlige vitner og naboer anfører at det ingen vitner har vært til drapene.

HVORDAN FRU LIBÆK BLE MYRDET

Vitnet forklarte: Mandag 22/4 forlot Simen Libæk og hans hustru, Sigrud Libæk gard for å besøke sine barn som var evakuert til Eriksveen (Øverbø). Klokka var 5-6 om morgenen da de gikk over jordet og forbi låven på Øvre Alm gard. De trodde ikke tyskerne var kommet så langt nord ennå og gikk og småpratet da de hørte skudd tett ved. De la ikke særlig brett på det og fortsatte videre oppover. Plutselig smalt 3 skudd til og fru Libæk styrtet til jorden. Vitnet satt hos henne en time til hun døde. Hun snakket med ham i denne tida. Med hendene i været gikk så vitnet mot Alm hvor det var fullt av tyske soldater. Han ble tatt til fange sammen med en del andre nordmenn og ble internert der til ut på formiddagen da han fikk gå.

DE BAR SEG SOM GALE

Vitnet forklarte: Søndag 21/4 1940 befant han seg sammen med

andre evakuerte på Fossen gard. Til stede var 2-3 mann, resten kvinner og barn. En marsjkolonne passerte forbi på veien. Baktropen gjorde holdt og etter at en tysk soldat hadde innfunnet seg på gårdsplassen og forsvunnet igjen ble det avfyrt en salve mot huset fra veien. Fru Fossen sprang opp i 2. etasje til barna og ble skutt av en salve. En ung pike ble såret i ansiktet av glasssplinter.

Resten av forsamlingen søkte dekning i kjelleren. Håndgranater eksploderte og kuler suste ustanselig. Tyskerne innfant seg på gårdsplassen, huiende og skrikende. Vitnet så dem trekke en halmmadrass inn i huset, og straks etter stod dette i lys lue. Samtlige tilstedeværende ble internert på bedehuset. Vitnet kan avlegge ed på at det ikke ble løst et skudd fra sivilpersoner. Han er også sikker på at det ikke fantes geværer i huset. Et av vitnene tilføyer at han er ganske overbevist om at enkelte soldater var beruset.

KRIG MOT FORSVARSLØSE

Søndag 20/4 1940 ca. kl. 17 befant vitnet seg i huset på Smedstuen sammen med sin husstand og enkelte venner. Plutselig var huset omringet av soldater som huiet og skrek og skjøt gjennom vegger og vinduer. Under skytingen tok det fyr i en melpose som stod på kjøkkenbenken. Aksel Nygård som tok posen og bar den ut på trappen for å slukke varmen ble øyeblikkelig skutt. Skytingen fortsatte, og en håndgranat ble kastet inn vinduet i stuen hvor det befant seg flere kvinner. Som ved et under ble ingen skadd til tross for at veggene var oversådd med huller etter granatsplinter. Ole Smedstuen ble kommandert ut med hendene i været og ble en stund etter funnet skutt ca. 50 m. fra huset. Johan Ruud som befant seg i huset ble såret i beinet uten at vitnet vet hvordan det foregikk.

Vitnet vet med sikkerhet at det verken før eller siden har befundet seg skytevåpen i huset. Det ble absolutt ikke ytt noen motstand. Alle var vettskremte og utførte uten nølen det de ble an-